

עברית +

מודל ייחודי ללימוד עברית לבוגרים דוברי ערבית

ענת פנסו – מנכ"לית מכון ERI¹
סעיד דיאבאת- מנהל תכניות, ג'וינט תבת
אפרת כהנא- בקלר- מנהלת פרויקט "עברית+", ג'וינט תבת

תקציר

תוכנית עברית+ היא פרי יוזמה ופיתוח של ג'וינט ישראל תב"ת בשיתוף עם זרוע העבודה במשרד הכלכלה, אשר באה לענות באופן חדשני וייחודי על האתגר של שיפור הבקיאות בשפה העברית בקרב אוכלוסיית הבוגרים בחברה הערבית כמנוף לשילובם בתעסוקה בכלל ובתעסוקה איכותית בפרט. קידום הבקיאות בשפה העברית הוא מפתח לקידום ההון האנושי בקרב אוכלוסיית גיל העבודה בחברה הערבית ובכך יתרום לשיפור הפריון בישראל.

התוכנית פיתחה סטנדרט ייחודי ללימוד עברית המבוסס על ארבע אופניות השפה – דיבור, האזנה, קריאה וכתובה ומחולק לשש רמות בקיאות (בהתבסס על הסטנדרט האירופי של לימוד אנגלית כשפה שניה CEFR). פיתוח החומרים בתוכנית כולל: סט של חומרי לימוד חדשניים, מבחני כניסה ומבחני מעבר רמה, הכשרה ייחודית למורים ומערך תומך דיגיטלי ללימוד עצמי. התוכנית הפועלת במרכזי ריאן ובמרכזי שירות התעסוקה, כללה בשלב הפיילוט 3,000 לומדים ו- 100 מורים. בשנים הקרובות תורחב התוכנית וייקחו בה חלק כ- 70,000 לומדים.

¹ על מכון ERI - <https://www.eri-institute.com>

המודל הלוגי

תוצאות בטווח הארוך

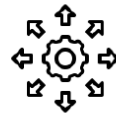
קהל היעד:
בוגרי התוכנית ישתלבו
בתעסוקה / תעסוקה
איכותית

תוצאות בטווח הקצר

קהל היעד:
70% מבוגרי התוכנית
ישפרו את רמת הבקיאיות
בעברית

מערכת:
הטמעת סטנדרט מודל
עברית+

תפוקות

קהל היעד:
40,000 – 50,000
לומדים במודל עברית+
תוך 3 שנים

מערכת:
הרחבת מס' המורים
המוכשרים

תשומות

- חומרי לימוד ומבחני רמה
- פלטפורמה דיגיטלית ללמידה עצמית
- הכשרת מורים וצוותים
- מעטפת מקצועית

המסמך להלן יציג את מטרות התוכנית, את מודל הפיתוח שלה ואת אופן פעילותה. בסיום, נציג המלצות מרכזיות אשר יתמכו במעבר משלב הפיילוט לשלב ההפצה בסקייל כמו גם תובנות שעשויות להועיל לפיתוח תוכניות ברוח דומה לאוכלוסיות נוספות ו/או להקניית "שפות" נוספות.

רציונל

הקשר בין הפרייון במשק וקידום ההון אנושי לבין כישורים נמוכים בחברה הערבית.

התוצר לשעת עבודה בישראל – פרייון העבודה - נמוך ב 24% מהממוצע במדינות ה-OECD ואינו מצטמצם בעשורים האחרונים. לפער זה סיבות מגוונות, אחת המשמעותיות שבהן היא הפערים בהון האנושי בישראל ובעיקר הפערים ברמת המיומנויות הנמוכה של העובדים

בישראל ובמיוחד בקרב אלו הנמצאים בחציון הנמוך². עדות לרמת הכישורים הנמוכה נמצא גם בסקר PIAAC 2016, בו ישראל נמצאת במקום 28 מתוך 34 מדינות באוריינות קריאה, 29 מתוך 34 באוריינות מתמטית ו- 24 מתוך 29 בפתרון בעיות בסביבה מתקשבת. כדי המחיש עוד את הפערים בתוך ישראל, נמצא בסקר PIAAC כי ישראל היא הראשונה בעולם בפיזור הציונים בכישורים השונים. כאשר בוחנים את ההבדלים בין החברה היהודית לחברה הערבית עולה כי קיימים פערים משמעותיים בכל שלושת הכישורים שנבדקו. באוריינות קריאה למשל, בעוד החברה היהודית נמצאת קצת למעלה מהמוצע ב-OECD, החברה הערבית נמצאת קרוב לשלוש המדינות המדורגות במקום הנמוך ביותר³.

לפיכך, שילוב החברה הערבית בכלכלה הלאומית הוא אינטרס לאומי והכרחי להגדלת הפריון והצמיחה במשק כמו גם לקידום מוביליות חברתית-כלכלית והעלאת רמת החיים של אוכלוסייה זו. הפערים בהכנסה ובפריון בין החברה היהודית לחברה הערבית, נובעים מפערים במימוש הפוטנציאל של ההון האנושי והם שמהווים את החסם המרכזי בשילוב חברתי-כלכלי של החברה הערבית⁴.

בהתאם, הועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030 אשר הגישה את מסקנותיה באוגוסט 2020 קבעה יעדים מדידים לעליה בתעסוקה ובהון האנושי עד שנת 2030. הועדה הגדירה שלוש אוכלוסיות הנמצאות בתת-תעסוקה: גברים חרדים, נשים ערביות ואנשים עם מוגבלות. היעד שנקבע לתעסוקת נשים ערביות ל- 2030 הוא 53% ולגברים ערבים 83% בדומה ליעד הכללי לאחוזי תעסוקה. בנוסף הגדירה הועדה יעדים לשיפור איכות התעסוקה: עבור גברים ערבים עלייה של 3% בשכר החודשי הנומינלי ולנשים ערביות עליה של 2.6% בשכר החודשי⁵.

² בנק ישראל, 2019, דוח מיוחד של חטיבת המחקר: העלאת רמת החיים בישראל באמצעות הגדלת הפריון מעבודה.

³ ראמ"ה, 2016, עיקרי הממצאים מסקר PIAAC 2016.

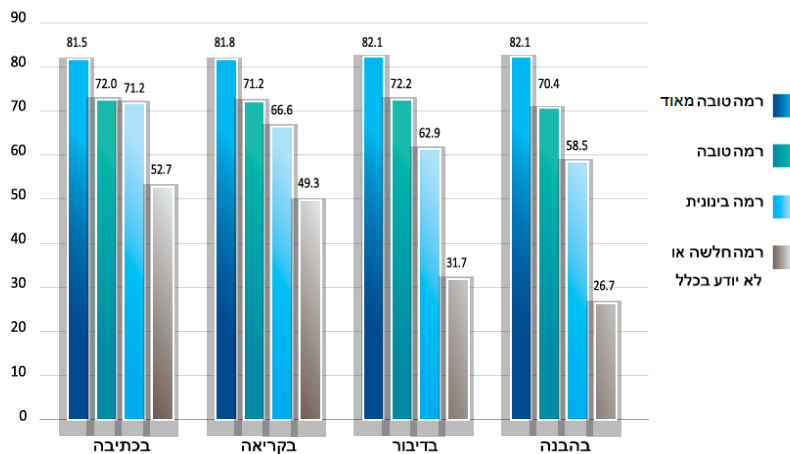
⁴ מכון אהרון למדיניות כלכלית, 2019, החברה הערבית כמנוע צמיחה במשק הישראלי.

⁵ הועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030, 2020.

הקשר בין ידיעת עברית וקידום תעסוקתי

על הקשר בין בקיאות בעברית לבין מיצוי פוטנציאל של ההון האנושי בקרב דוברי עברית הצביעה המועצה הלאומית לכלכלה⁶ אשר קבעה כי בהינתן שהעברית היא השפה העיקרית בישראל שבה מתנהלים מוסדות המדינה, מוסדות ההשכלה ומקומות התעסוקה כמו גם חיי היומיום, הרי שחיזוק הבקיאות והשליטה בשפה העברית היא מפתח לשילוב מיטבי של דוברי ערבית בשוק העבודה ובחברה בכלל. ניתוח של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה המופיע בדו"ח, מצביע על הקשר בין רמת הבקיאות בעברית לבין שילוב בתעסוקה.

³שיעור המועסקים בגילאים 25-54 מכלל האוכלוסייה, לפי מידת השליטה בשפה העברית

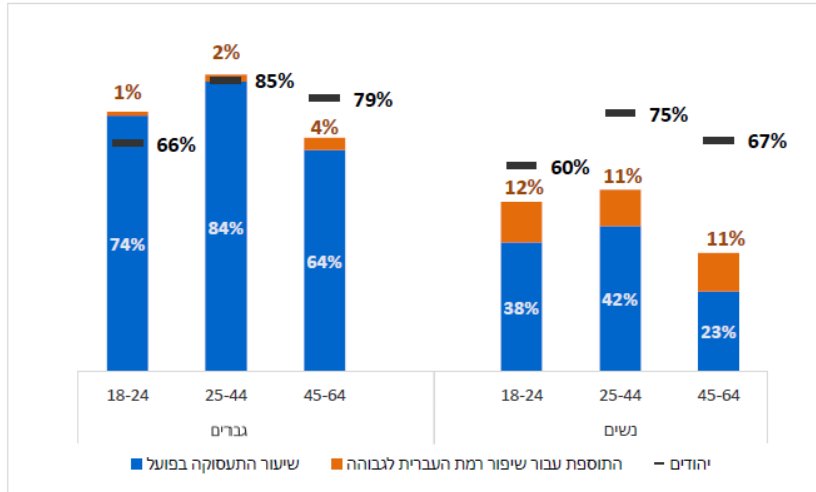
"לימודי עברית ככלי לשילוב וקידום האוכלוסייה הערבית בשוק העבודה" (2018), עמ' 2

תובנה זו עולה גם ממחקר שערך מכון אהרון ממנו עולה כי רמת הבקיאות הנמוכה של החברה הערבית, בשפה העברית מהווה חסם משמעותי בשילובה בתעסוקה בכלל ובתעסוקה איכותית בפרט. עוד קבע המחקר כי הסרת חסם השפה העברית יכולה לצמצם משמעותית את הפערים ברמת ההון האנושי בין יהודים לבין ערבים ולתרום להשתלבות החברה הערבית בכלכלה ובחברה. כך, המחקר מצא כי קיים מתאם חיובי בין רמת הבקיאות בעברית לבין תעסוקה, השתלבות בתעסוקה והשכר החודשי בכל קבוצות הגיל וביחס לגברים ולנשים כאחד. זאת ועוד, שיפור ברמת הבקיאות בעברית עשוי לצמצם את פערי התעסוקה ופערי השכר. כך

⁶ המועצה הלאומית לכלכלה, 2015, טיפוח ומיצוי ההון האנושי בישראל, מערכת החינוך כמנוע לשילוב חברתי כלכלי של החברה הערבית.

לדוגמא, בקרב נשים, השיפור בבקיאות בשפה העברית צפוי לצמצם משיש מפערי התעסוקה, בקרב נשים צעירות הפער צפוי להצטמצם אף במחצית.

איור 5: שיעור התעסוקה הממוצע בפועל בקרב ערבים ויהודים והתחזיות לעלייה בקרב הערבים עקב שיפור רמת הבקיאות בעברית לגבוהה ומעלה, בכל אחת מקבוצות הגיל, גברים ונשים

יהודים אינם כוללים חרדים.

מקור: עיבודי החוקרים לסקר משקי הבית בישראל של הלמ"ס, 2012-2017.

נייר מדיניות, מכון אהרון (2020), עמ' 21

לצד המלצות לשיפור הוראה העברית במערכת החינוך, ממליץ הדו"ח להשקיע בשיפור רמת הבקיאות בעברית בקרב האוכלוסייה הבוגרת, אשר אי ידיעת השפה מהווה עבורה חסם משמעותי. לפיכך, ממליצים כותבי הדו"ח, להשקיע בפיתוח לימודי השפה העברית למבוגרים והתאמה של הרמה והתוכן לצרכים של שוק העבודה במטרה לשפר את השילוב בתעסוקה ואת השילוב בתעסוקה איכותית⁷.

חסמים מרכזיים לידיעת עברית

א'. מערכת חינוך נפרדת – מערכת החינוך הערבית היא מערכת חינוך נפרדת בה שפת הלימוד היא ערבית ותכני הלימוד בערבית. השפה העברית נלמדת בה כשפה זרה למספר שעות

⁷ מכון אהרון למדיניות כלכלית, 2020, התשואה לידע בשפה העברית בחברה הערבית: חסמים ברכישת שפה והדרכים להסרתם.

בודדות בשבוע. יתרה מכך, העובדה שהילדים הערבים לומדים במערכת חינוכית נפרדת, מונעת מהם לפגוש על בסיס יומיומי את השפה העברית הדבורה דרך מפגש עם תלמידים דוברי עברית.

ב'. איכות ההוראה – רובם המכריע של המורים המלמדים עברית במערכת החינוך הם ערבים. מה שמשפיע על רמת הבקיאות של המורים עצמם בשפה העברית. שיפור איכות ההוראה ובמיוחד הגדלת המורים דוברי עברית המלמדים בבת"ס ערביים תסייע לשפר חסם זה.

ג'. מוטיבציה לידיעת עברית – העובדה כי ידיעת השפה העברית תשפר באופן משמעותי את סיכויי ההשתכרות בעתיד והקשר בין ההשקעה בהווה (קרי, לימוד השפה) לתגמול בעתיד (קרי, שכר גבוה) היא מפתח למוטיבציה להשקעה בלימוד השפה בגילאים הצעירים. נראה כי חיבור ברור בין השקעה לבין רווח יקדם את המוטיבציה ללימודי עברית.

ד'. מחסום המפגש היומיומי – בקיאות בשפה דבורה, היכרות ושימוש בשפה בהקשרים תרבותיים רחבים נובעים ממפגש יומיומי בין אנשים. מכיוון ש 90% מהחברה הערבית מתגוררת בישובים ערבים. מפגש יומיומי הוא נדיר ביותר. עובדה זו, מובילה לכך, שלא רק השפה כשלעצמה דלה אלא גם ההבנה הרחבה של שפה בהקשר תרבותי.

אוכלוסיית היעד:

1. נשים וגברים דוברי ערבית הנמצאים בפלטפורמות שונות של הכוון והכשרה תעסוקתית.
2. אנשי מקצוע – מורים בתחום הוראה עברית כשפה שניה למבוגרים,
3. רכזי תעסוקה במרכזי ריאן, מרכזי תעסוקה בחברה הערבית ובתכניות תעסוקה נוספות.

מטרות:

את מטרות התוכנית ניתן לחלק לשני שלבים: המטרות בטווח הארוך נוגעות להשלכות של שיפור הבקיאות בעברית על השילוב בתעסוקה ובתעסוקה איכותית של בוגריה.

- בוגרי התוכנית שלמדו ברמה א'+ב' ישתלבו בתעסוקה.
- בוגרי התוכנית שלמדו ברמה ג'+ד' ישתלבו בתעסוקה איכותית ו/או ישפרו את מקום התעסוקה שלהם/ יתחילו לימודים אקדמיים בתחומים שבהם יוכלו להשתלב בתעסוקה איכותית בעתיד..

המטרה בטווח הקצר נוגעת לסיום לימודיהם בתוכנית:

- 70% ממסיימי התוכנית ישפרו את רמת הבקיאות שלהם בעברית בלפחות רמה אחת מעל הרמה ההתחלתית.

יעדי התפוקה של התוכנית לאחר המעבר להפצה בסקייל עומדים על בין 40,000 ל- 50,000 לומדים המסיימים את התוכנית (כולל בגרסה הדיגיטלית) במהלך שלוש השנים הקרובות.

מודל הפעולה

למידה לקראת פיתוח:

לקראת פיתוח המודל של התוכנית התקיים תהליך מיפוי שמטרתו לתת מידע לגבי תמונת המצב של לימודי העברית כשפה שניה למבוגרים בישראל ותהליך למידה ממודלים דומים הפועלים בעולם. החיבור בין תהליך המיפוי לבין תהליך הלמידה הוא העומד בבסיס פיתוח המודל של עברית+.

תהליך המיפוי העלה כי תוכניות ללימוד עברית כשפה שניה למבוגרים הותאמו עד היום לעולים חדשים ובעשורים האחרונים הותאמו במיוחד לעולים יוצאי אתיופיה. התוכניות אשר פעלו בחסות משרד החינוך, האגף לחינוך מבוגרים עסקו בעיקר בהקניית שליטה כוללת בעברית וללא דגש מיוחד על לימוד עברית בדגש תעסוקתי⁸.

תהליך הלמידה ממודלים קיימים בעולם בחן מודלים מקובלים ללימוד אנגלית כשפה שניה למבוגרים (ESL). נמצאו שני מודלים מקובלים בארה"ב ובאירופה.

המודל האמריקאי ACTFL

הוא מרכז ידע ופיתוח תוכן אשר הוקם בשנת 1967 וכולל כ 13,000 מורים המלמדים שפות. מרכז הידע פיתח תפיסה, שיטות וחומרים המיועדים ללימוד שפות החל מגן חובה ועד להשכלה אקדמית. התפתחות הלמידה מבוססת על סטנדרטיזציה בהתאם לשלוש רמות: בסיסית, בינונית וגבוהה ועפ"י ארבע אופניות השפה: דיבור, האזנה, קריאה וכתיבה. עבור כל מרכיב בשפה פותחו סטנדרטים המצביעים על התקדמות בין רמות. כך למשל, בהתייחס ל"דיבור", ברמה הבסיסית נדרש הלומד לשאול שאלות, להבין תשובות ולענות תשובות. ברמה הבינונית הוא מסוגל להבין את הרעיונות המרכזיים מתוך שיחה וברמה המתקדמת הוא יהיה מסוגל להציג רעיונות מרכזיים בפרזנטציה. חומרי הלימוד וההוראה מיועדים לתלמידים ולמורים ופותח גם קורס ללמידה עצמית מקוונת⁹.

המודל האירופי CEFR

המודל האירופי מבנה סטנדרט אחיד של הוראה ולמידה של שפות בכל אירופה. הוא כולל תכנים לימודיים, קווים מנחים לבניית שיעורים בלימודי שפה, חומרי לימוד ומבחני רמה. בכך הוא מספק בסיס אחיד לכלל ההוראה והלמידה של שפות. במחקר הערכה שבוצע בקרב 29 מדינות אירופה המשתמשות במודל ללימוד שפות זרות ניכר כי 90% מהמורים במדינות אלו

⁸ ההתאגדות לחינוך מבוגרים בישראל, 2017, מיפוי תחום לימודי עברית כשפה שניה בתוכניות תעסוקה לחברה הערבית.

⁹ עוד על המודל ראה: [/https://www.actfl.org](https://www.actfl.org)

מצאו את המודל מועיל מאוד עבורם גם ככלי הוראה וגם ככלי הערכה ללומדים. המודל פותח בתחילה ללימודי אנגלית כשפה "זרה" אך היום התפיסה שמניח המודל מאפשרת לימוד של כל שפה. המודל מבוסס על פיתוח של ארבע אופניות השפה: דיבור, האזנה, קריאה וכתובה ועל חלוקה לשלוש רמות: בסיסית, עצמאית ומיומנת, כאשר כל אחת מהן מחולקת לשתי תת-רמות. בפועל החלוקה במודל היא לשש רמות התפתחות בשפה, אשר עבור כל אחת מהן מוגדרת רמת הבקאות הנדרשת בכל אחת מאופניות השפה¹⁰.

הן המודל האמריקאי – ACTFL והן המודל האירופי – CEFR, מציבים ארבע אופניות הכרחיות ללימוד השפה: דיבור, האזנה, קריאה וכתובה. שני המודלים בונים סטנדרטיזציה של התקדמות ברמות הלמידה ומבחינים בין רמות התקדמות הבאות לידי ביטוי בסט של יכולות שפתיות בכל אחת מאופניות השפה¹¹.

תהליך הלמידה הוביל למסקנה כי על-מנת לקדם את לימודי העברית לאוכלוסייה הבוגרת דוברת ערבית יש לבצע פיתוח ייחודי המשלב בין:

א'. המודל האירופי CEFR אשר מלבד היותו מודל מקובל ללימוד שפה זרה גם מייצר סטנדרטיזציה ו"פירוק" של לימוד השפה לארבע האופניות ולרמות לימוד כאשר לכל אחת מהן מוגדרות תוצאות ברורות.

ב'. תוכנית הלימודים של האגף לחינוך מבוגרים של משרד החינוך לעולים חדשים אשר מגדירה את הדרישות לידיעת עברית ממבוגרים הלומדים שפה.

ג'. התאמה ייעודית לדוברי ערבית הן מבחינת התכנים הנלמדים (חיבור לעולמות תוכן מוכרים ורלוונטיים) והן מבחינת ההתייחסות לקשיים הנפוצים של דוברי ערבית בשפה העברית הנובעים מההבדלים בין השפות (כגון, הבדלים בין זכר ונקבה לשמות עצם או הבדלים בין ייחוס הווה ועתיד).

הפיתוח המקצועי התבצע ע"י המכללה האקדמית לחינוך דוד ילין, ובא לידי ביטוי בטבלה.

¹⁰ עוד על המודל ראה: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages>

¹¹ TASC, פרויקט אנגלית לאוכלוסיות, מוגש לזרוע העבודה.

רמה ו'	רמה ה'	רמה ד'	רמה ג'	רמה ב'	רמה א'	
דיבור שוטף וספונטני במגוון סיטואציות ונושאים	דיבור בקלות ואף לנהל שיחה במגוון נושאים אישיים ומקצועיים	דיבור שוטף יחסי עם דובר ילידי ובדיונים עם נושאים מוכרים	הצגת סיפור קצר ולהתבטא בנושאים אקדמיים	שיחה קצרה יום יומית והבעת דעה פשוטה	שיחה קצרה בנושא יומימי	דיבור
הבנה כמעט מלאה של דיבור בכל נושא מוחשי או מופשט	הבנה של כל הנאמר בשפה מדוברת תקנית	מעקב אחר שיחות ודיונים בשפה רגילה ללא סלנג ושידורים רגילים	הבנה ללא מאמץ של שיחות יומיום פשוטות וסיפורים בהגייה ברורה	הבנה של שיחות יום יומיות פשוטות בקצב רגיל עם חזרות	הבנה של שאלות פשוטות בדיבור איטי	האזנה
כתיבה של מאמרים והתאמת סגנון כתיבה לנמען	פירוט ונימוק של טיעונים באופן שיטתי	כתיבת טקסט בהיר של טיעונים	כתיבת טקסט המציג נקודות מבט שונות	כתיבה בעלת תוכן עובדתי או טיעון פשוט	כתיבה בסיסית בנושא יומימי	כתיבה
קריאה של סוגים שונים של טקסטים בקלות יחסית	סריקה של טקסטים ארוכים והבנת עיקר הדברים	טקסט של 400 מילים	טקסט של 300 מילים	טקסט של 200 מילים	טקסט של 100 מילים	קריאה

מתוך מצגת עברית + לקידום ושילוב החברה הערבית בשוק העבודה, תבת ג'וינט ומשרד הכלכלה, עמ' 7

עקרונות מקצועיים:

1. סטנדרטיזציה – המודל נשען על התפיסה של מודל CEFR האירופי ובהתאמה פיתח סטנדרט עבור כל אחת מארבע הרמות הראשונות ללימוד עברית. בנוסף, פיתח מבחני מיון סטנדרטיים ומבחני מעבר מרמה לרמה. פיתוח הסטנדרטים יאפשרו מעבר קל משלב הפיילוט לשלב ההפצה בסקייל כאשר הכוונה היא שבתוך שלוש שנים סטנדרט זה יאומץ בכל המסגרות העוסקות בשילוב והכוונה תעסוקתית לדוברי ערבית.

2. תוכן מותאם לדוברי ערבית – פיתוח תכנים ייעודיים המחברים בין עולם התעסוקה (כגון, כתיבת קו"ח, הכנה לראיון עבודה) לבין תכנים מהעולם התרבותי של דוברי ערבית. כך למשל, התכנים כוללים שימוש בשמות אנשים ומקומות ערביים, התייחסות לנושאים מוכרים וסיטואציות חיים מוכרות.

3. חיבור בין ידע השפה לבין כישורים רלוונטיים לעולם התעסוקה – התכנים שפותחו מחברים את הידע השפתי לכישורים הרלוונטיים לעולם התעסוקה. לשם כך הם עושים שימוש במודל ה-IPRO אשר פותח בג'וינט ישראל תב"ת. כך לדוגמא, הלמידה כוללת התייחסות לכישורים כגון, יכולת ללמידה עצמאית, רפלקציה, ניהול זמן ומשימות, אינטראקציה בין-אישית ויכולת עבודה בצוות.

4. מגוון כלים – בכדי לסייע בלימוד השפה נדרש שימוש במגוון רחב של כלים המותאמים לשיטות לימוד עכשוויות. התוכנית משלבת חומרי הדרכה ללומדים ולמורים יחד עם פיתוח מערכי למידה דיגיטליים ללמידה עצמאית, אתר אינטרנט ייעודי ודף פייסבוק. השילוב של אמצעים דיגיטליים בלמידה לא רק מאפשרת לקדם למידה עצמאית אלא גם מחזקת ומקדמת אוריינות דיגיטלית של הלומדים.

ביצוע בשלב הפיילוט:

1. פיתוח תוכן – באמצעות המכללה האקדמית לחינוך דוד ילין פותחו חומרי הוראה ולמידה:

"התואר הראשון שלי במעבדות רפואיות לא הספיק. ביה"ח איכילוב דרש ממני לשפר את העברית לפני שאגיע לראיון עבודה! לקראת סוף קורס עברית+ עשיתי פריצת דרך בדיעת השפה, שלחתי קורות חיים לביה"ח סורוקה בבאר שבע, התראיינתי בהצלחה

- חומרי הוראה ולמידה לרמות "לא אורייניים ורמות א' – ד'.
- פיתוח קורס דיגיטלי לרמות א' – ד'.
- הטמעת מודל הכישורים (IPRO) לרמות ג' – ד'.

2. פיתוח כוח-אדם מקצועי
 - פיתוח הכשרה למורים חדשים ולמורים מתוך המערכת
 - פיתוח הכשרה למורים המלמדים מרחוק בסיוע המערכים בדיגיטל.
3. פיתוח מעטפת תמיכה וליווי
 - הקמת אתר אינטרנט ודף פייסבוק ייעודי
 - ליווי והכשרה של צוותים (רכזי תעסוקה) במרכזי התעסוקה.
4. היקף פעילות – תוכנית הלימודים כוללת 180-200 שעות לימוד לכל רמה. היא פועלת במרכזי ריאן ובמרכזי שירות התעסוקה. עד שנת 2021 למדו בתוכנית 3,000 לומדים. 100 מורים עברו הכשרה ומלמדים כיום עפ"י שיטת עברית+.
5. שותפויות – התוכנית פועלת בשותפות עם מנהל תעסוקת אוכלוסיות בזרוע העבודה, משרד הכלכלה.

המלצות לקראת המעבר מפילוט לסקייל:

1. גיוס והכשרת המורים החדשים – גיוס מורים בעלי פרופיל מתאים יבטיח את הצלחת תהליך הלמידה. מומלץ להקפיד על איכות המורים המתקבלים לתוכנית. בנוסף, כדאי לבנות מערך הכשרות מדורגות אשר יאפשרו התאמה מרבית של תכני ההכשרה לידע הקיים של המורים.
2. קהילת המורים – קהילת מורים נועדה לשמר את כוח האדם אשר קיבל הכשרה ומלמד בתוכנית. מומלץ לקיים מפגשים ו"מיני הכשרות" על-מנת להמשיך לקדם ולפתח את קהילת המורים כמו-גם לשמור על קהילת שיח ושיתוף של המורים באמצעים דיגיטליים (פייסבוק, וואטסאפ).
3. חניכה ומעקב פדגוגי למורים – מומלץ לקיים מהלך של חניכה של מורים חדשים באמצעות מורים ותיקים. כמו-כן, כדאי לקיים צוות פיקוח פדגוגי על-מנת להבטיח שמירה על רמת ההוראה.
4. ניהול הידע – בתוכנית פותחו חומרי למידה רבים מסוגים שונים – חוברות הדרכה, מצגות, מערכים דיגיטליים. מומלץ לתכנן הפצה מושכלת של חומרי הלימוד כמו גם לארגן את הידע בפלטפורמה דיגיטלית מאובטחת.
5. פיתוח מערכות דיגיטליות תומכות למידה – הרחבת מעגל הלומדים מחייב בנייה של מערכת דיגיטלית האוספת נתונים באופן שיטתי על הלומדים. נתוני מבחני כניסה, מעבר בין רמות ותעודות סיום. בנוסף, חשוב שהמערכת הדיגיטלית תתעד את מגוון הפעולות שנעשו ע"י המורים במהלך הקורסים ואת תהליך הלמידה של הלומדים (כגון, נוכחות, הכנת מטלות וכו'). לצורך כך, ניתן ללמוד ממגוון פלטפורמות דומות הקיימות במערכת החינוך.

6. הכנה לאקדמיה – עם המשך התרחבות התוכנית ייתכן כי יידרש לפתח תכנים נוספים ומותאמים. כך למשל, יש לשקול פיתוח תכנים הממוקד בענפים שונים במשק. זאת מתוך תפיסה שענפים שונים דורשים ידע וכישורים שונים בשפה. בנוסף, יתכן שכדאי לשקול פיתוח ייעודי לאוכלוסייה הצעירה – מסיימי תיכון, תלמידי מכינות ובשנים הראשונות ללימודים אקדמיים אשר דורשים סט יכולות אחר ומדגישים יותר קריאה וכתובה על פני דיבור והאזנה.
7. מעטפת תומכת – על מנת להבטיח ביצוע אפקטיבי ויעיל יש לחזק את מערך מעטפת התמיכה לתוכנית. לצורך כך יש להבטיח כי לתוכנית יוגדרו בעלי תפקידים ייעודיים אשר יתמכו בהפעלה שוטפת ובהרחבת התוכנית (כגון, מנהל, יועץ פדגוגי, רכז גיוס והכשרות, רכז קהילת מורים).
8. מחקר מלווה – על-מנת לבחון אפקטיביות לאורך זמן חשוב לבצע מחקר הערכה מלווה לתוכנית. מחקר זה יוכל לשפוך אור הן על תהליך הלמידה של הלומדים, על תהליכי ההכשרה של המורים והן על האימפקט ארוך הטווח של התוכנית עבר הבוגרים בשילוב בתעסוקה ובתעסוקה איכותית.

תובנות יישומיות לפיתוחים עתידיים

תוכנית עברית+ היא תוכנית חדשנית ללימודי עברית לאוכלוסייה הבוגרת דוברת ערבית. למידה מתוך תהליך הפיתוח והיישום של התוכנית מוביל לתובנות משמעותיות אשר להן השלכות על פיתוחים עתידיים.

1. סטנדרטיזציה – פיתוח התוכנית נשען על התפיסה המקובלת במודלים ללימוד שפה שניה ובמיוחד על המודל האירופי CEFR. יחד עם זאת, היא הולכת צעד נוסף מעבר להם ומחברת בין לימוד שפה לעולם התעסוקה ולעולם הכישורים הנדרשים לשילוב בעולם

התעסוקה. התוכנית הביאה מערך סדור של תפיסה, מודל פעולה, חומרים ייעודיים והכשרת מורים ובנתה סטנדרטיזציה של לימוד שפה שניה למבוגרים. פיתוח סטנדרטים מקצועיים ללומדים ולמורים יאפשר למערכת כלים אחידים לבחינת ההתקדמות ברמה השפתית של הלומדים, יאפשר לה להבטיח סטנדרט מקצועי של המורים העוסקים בהוראה השפה ויאפשר לה לבחון את ההתקדמות בראייה לאומית אחידה ואחודה. לתובנה זו יש השלכות מרחיקות לכת על פיתוח למידה של שפות בעולם המבוגרים. יש לשאוף לכך, כי עולם הלימודים למבוגרים (שאינו אקדמי) המחבר בין לימודים לעולם התעסוקה יאמץ תפיסות וסטנדרטים מוכרים ולאומיים. בכך ייבנה תהליך של שיפור איכות ההוראה והלמידה ויבטיח כי הלומדים אשר עוברים את תהליך הלמידה ישיגו את יעדיהם וימצו את הפוטנציאל האישי והמקצועי שלהם.

2. שיטה ללימוד עברית כשפה שניה לדוברי שפות נוספות - התוכנית אמנם התמקדה

בפיתוח תכני-פדגוגי ובבניית מערך מעטפת להפעלה מיטבית עבור דוברי ערבית. יחד עם זאת, נראה כי השיטה והתפיסה הייחודית תאפשר לבצע התמרה קלה יחסית ללימוד השפה העברית גם לאוכלוסיות נוספות הזקוקות לכך. נראה כי בהתאמה קלה של חומרי הלימוד ניתן יהיה להשתמש בשיטה שפותחה בעברית+ גם לטובת עולים חדשים ו/או עולים פוטנציאליים הנמצאים עדיין במדינות המוצא ואשר עם עלייתם נדרשים להשתלב במהירות בעולם התעסוקה. יתרה מכך, הפעלתה של עברית+ בקהילות היהודיות בחו"ל יכולה אף לשמש זרז משמעותי להחלטה לעלייה. זאת משום שהחשש המרכזי הטמון בהגירה, במיוחד ממדינות רווחה כלכלית קשור באפשרויות לשילוב בתעסוקה איכותית. לפיכך, פיתוח ייעודי לאוכלוסייה זו ויישומה בקהילות היהודיות יש בכוחו לתמוך בחיזוק מאגר המוחות בישראל, צורך הנדרש מאוד כיום.

3. התמרה ללימוד שפות נוספות כמפתח להשתלבות בעולם עבודה משתנה - כפי שברור

מסקר PIAAC 2016 ישראל נמצאת מתחת לממוצע ה-OECD במיומנויות הנדרשות לבוגרים בעולם התעסוקה המשתנה. יתרה מכך, הסקר מלמד גם כי, מדינת ישראל מובילה בפערי אי שוויון בין אוכלוסיות שונות ובהתאמה למעמד הסוציו-אקונומי. לפיכך, הצורך בשיפור הידע והמיומנויות בשפות נוספות כגון, אנגלית, מתמטיקה ועבודה בסביבה מתקשבת היא מפתח לצמצום פערים, לשיפור בפיריון ולעלייה ברמת החיים. על-בסיס הלמידה והפיתוח של עברית+ ניתן לפתח מערכי למידה בשפות השונות. כך, התפיסה והשיטה שפותחה בתוכנית עברית+ יכולה להוות מנוף משמעותי לקידום הלמידה של שפות נוספות בקרב אוכלוסיות מגוונות בחברה הישראלית.